

Metten aan Merels

Wordt de eenentwintigste eeuw die van de vogelziektes? Henk van der Jeugd, hoofd van het Vogeltrekstation, antwoordt met een stellig 'ja'. Hij vermoedt dat nog dit jaar een nieuw virus zal worden vastgesteld in ons land: het Westnijlvirus. Volgens hem is dat geen reden voor paniek. Maar wel om uitbraken van vogelziektes zo goed mogelijk te monitoren en verder te onderzoeken.

Dat gebeurt in een samenwerkingsverband van het Erasmus Medisch Centrum, Vogeltrekstation, Dutch Wildlife Healthcare Centre (DWHC) en Sovon. Zij maken dankbaar gebruik van de inzet van vrijwilligers. Wat dat oplevert, schetst Van der Jeugd aan de hand van de Merel, die in de afgelopen jaren is getroffen door het Usutu-virus.

Vanaf najaar 2016 begon een stroom van meldingen van dode en verzwakte Merels. Het Usutu-virus, zo bleek. Wat is dat?

'Usutu hoort bij een familie van virussen die uit Afrika en Zuidoost-Azië komen, de flavi-virussen. Die worden via steekmuggen overgedragen op dieren en mensen. Onze huis-tuin-en-keukenmug (*Culex pipiens*) draagt het over op vogels en vooral de Merel blijkt er ziek van te kunnen worden. Usutu tast de hersenen van zo'n zieke Merel aan. Die gaat zich afwijkend gedragen: hij gaat rondjes draaien en kijkt telkens één kant op. Dat ziet er heel naar uit. Na een dag of twee is zo'n beest dood.'

Het virus is bijna drie jaar bekend. Hoe verliep die ontdekking?

'In april 2016 begonnen we met vogelringers aan de bemonstering van gevangen vogels voor het project EkoAlert. Ze maken

uitstrijkjes uit de keel en cloaca en nemen een klein beetje bloed af. Dat materiaal gaat naar het Erasmus MC, dat kijkt of vogels actief besmet zijn met een virus dat overdraagbaar is op mensen, een zoönose. Aan antilichaampjes in het bloed kunnen virologen ook zien of een vogel in het verleden in aanraking is geweest met een virus. In de nazomer van 2016 kwam er een stroom van meldingen van dode Merels op gang bij Sovon en DWHC. Toen bleek ook dat er met Usutu besmette Merels waren gevangen.'

Het virus was er dus al en werd bij levende Merels gevonden. Hoe kan dat?

'Niet elke Merel gaat dood van Usutu. Sterker nog, gevangen Merels met het virus zijn vaak niet eens ziek. Er zijn dus exemplaren die het virus overleven. Juist die selectie vangen de vogelringers. Want de kans dat je een zieke Merel vangt is natuurlijk heel klein. Het onderzoek van het Erasmus laat ook zien dat vogels Usutu maandenlang met zich mee kunnen dragen en blijven leven.'

En het bleek niet meteen overal op te duiken.

'We zien inderdaad een geografisch patroon in de meldingen van dode Merels. De eerste kwamen vooral uit het zuidoosten. Daarna

breidde het zich uit naar West-Nederland. Recent is het noorden bereikt, maar het gaat daar nog niet om veel meldingen.'

Merels nemen de laatste drie jaar duidelijk af in stedelijk gebied (Meetnet Urbane Soorten). Waarom zien we in het buitengebied nog geen dalende cijfers?

'Dat is interessant. Het komt goed overeen met wat we aan geringde vogels zien. De jaarlijkse overleving van Merels blijkt al sinds 2014 af te nemen. In het stedelijk gebied gaat dat harder dan daarbuiten.'

Waarom zou er een sterker effect in de stad zijn?

'Kijk maar eens naar de kaarten in de Vogelatlas. Dan zie je meteen dat de dichtheden van Merels het hoogst zijn in het stedelijk gebied. Het zijn echte stadsvogels geworden. We vermoeden dat zieke Merels het virus uitscheiden en zo kunnen over-

Ten behoeve van...

De vereniging Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. 74% van onze vrijwilligers gaf recent via een enquête aan graag meer informatie over het gebruik van telgegevens voor natuurbescherming- en beheer te willen krijgen. In een drieluik belichten we daarom het gebruik voor beheer, beleid en wetenschap. In deze tweede bijdrage een voorbeeld van wetenschap.

Bemonstering Merel op ringbaan
Dassenbos Wageningen.
Foto: Wouter Vansteelant

Wat gebeurt er met mijn melding?

Bekijk de poster over de manier waarop je broedvogeltellingen en meldingen van dode vogels bijdragen aan het onderzoek naar Usutu op: sovon.nl/usutu-puzzel

dragen op soortgenoten. De kans dat Merels elkaar tegenkomen is veel groter in stedelijk gebied. En misschien leven daar ook wel meer huissteekmuggen. Daar wordt overigens door Wageningen Universiteit onderzoek naar gedaan.'

Usutu is niet het enige vogelvirus dat recent opdook. Wordt dit de eeuw van de vogelziektes?

'Dat kun je wel stellen. Waarschijnlijk hebben trekvogels virussen als Usutu altijd al meegevoerd naar Europa, maar zorgde dat tot voor kort niet voor problemen. Nu de omstandigheden in ons werelddeel gunstiger worden, kunnen ze beter gedijen. De tem-

Zingende Merel
Foto: Roy Slaterus

peraturen lopen op en we leven in een delta, waarin we onze directe omgeving vernatten. Denk aan de mooie woonwijken aan het water. Dat zijn ideale plekken voor muggen. Die omstandigheden werken trouwens ook het Westnijlvirus in de hand. Dat zit eraan te komen. Het behoort tot dezelfde familie als Usutu en wordt overgedragen door tijgermuggen. In Duitsland zijn al vier besmette vogels gevonden. Ik denk dat we het nog dit jaar in Nederland gaan aantreffen.'

Nog een virus dat je met hulp van vrijwilligers kan monitoren. Is dat niet riskant?

'Of je nu vogels telt, ringt of dat niet doet: iedereen loopt het risico om besmet te raken via muggen. In Duits onderzoek onder bosbouwers bleek 2% antilichamen tegen een zoönose hebben. Niet één was er ziek geweest. Het is maar de vraag hoe gevaarlijk Usutu is. Maar ik wil benadrukken dat je de uitbraken goed moet monitoren en verder onderzoeken. Artsen moeten goede voorlichting kunnen geven.'

Met die monitoring zit het wel goed, zou je zeggen. Of zie je nog uitdagingen?

'Ook al zijn er ruim 1500 Merels bemonsterd, we weten nog heel veel niet. Wat maakt de soort zo vatbaar, terwijl het virus ook bij Zanglijsters, Zwartkoppen en zelfs een Knobbelzwaan is aangetroffen? En hoe kan het virus de winter overleven? Dat zijn vragen die je niet met vrijwilligers kunt beantwoorden. We moeten kijken of de dode-vogelmonitoring uitgebreid kan worden. Het zou mooi zijn als dode vogels op een gestandaardiseerde manier bijgehouden worden. Je zou kunnen denken aan telprojecten van dode dieren. Een beetje luguber misschien, maar daar heb je meer aan dan aan losse meldingen. Mijn ideaal is dat je die gegevens met de andere monitoring combineert. Zodat je van maand tot maand een idee hebt van de veranderingen in patronen van soorten die vatbaar voor virussen zijn.'

● Albert de Jong

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Rob was acht jaar lang een gewaardeerd bestuurslid, fanatiek vogelaar én onderzoeker.

Doelstelling

Met het fonds willen we een bijdrage leveren aan de totstandkoming van (populair) wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek.

Publicaties over vogelonderzoek door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon hebben een streepje voor. Zo wil Sovon met het fonds een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna of een jubileumoverzicht. Het fonds wordt gevuld door Sovon zelf en donaties. Zo gaf de Van Heeststichting een aantal jaar achter elkaar een mooie bijdrage aan het Goldbachfonds.

Recent gesteunde projecten

- Boek *Broedvogels van Nederweert 1994 - 2018*
- Boek *Fraaie schepsels - De grote stern in Nederland* (Ed Buijsman)
- Avifauna Biesbosch (Vogelwerkgroep Biesbosch/Stichting Natuur- en Vogelwacht)

Hoe kunt u bijdragen?

Er wordt goed gebruik gemaakt van het Fonds. Dat is mooi, maar dat betekent ook dat het fonds financiële aanvulling goed kan gebruiken. Wilt u meehelpen publicaties over vogelonderzoek tot stand te brengen? Dat kan op de volgende manieren:

- een eenmalige donatie;
- een periodieke schenkingsovereenkomst (volledig aftrekbaar van de belasting);
- help mee het Fonds bekend te maken. Hoort, zeg het voort!

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

